

pořadatel: **FITES**
Český filmový a televizní svaz, z.s.

spolupořadatelé: ***JTP***

za podpory: **MINISTERSTVO KULTURY**

Příloha časopisu Synchron 3/2015

77. ČTVRTLETNÍK FITESu

pořádaný dne 10. června 2015 od 18 hodin

Místo konání: budova sídla Herecké asociace a JTP, přízemí, zasedací místnost č. 16,

Senovážné náměstí 23, 110 00 Praha 1

panelová diskuse na téma

Postavení dabingu na české mediální scéně

Garanty akce byli: Jaroslav Černý, místopředseda FITESu a Jiří Kvasnička, předseda dabingové sekce FITESu

moderoval: Libor Bouček

v panelu zasedli: za režii: Petr Pospíchal, za překlad: Pavel Dominik, za úpravu dialogů: Olga Walló, za zvuk: Petr Kočík,
za herce-dabéry: Sylva Talpová

Hlavní témata:

Je dabing svébytná disciplína, která se soustředí na jazyk, nebo je to jen překladová služba divákovi?

Je tvorba úprav samostatnou uměleckou disciplínou, nebo se dialogy jen tzv. pasují?

Režisér – výběr herců a práce s předlohou.

Zvuk. Napomáhají nové technické možnosti vyšší kvalitě?

Kde je hranice verzí? Jde jen o úsporu financí, nebo jsou kritéria především o kvalitě?

Existuje nějaká strategie, co se dabingu týká?

Stenografický záznam

Jaroslav Černý, FITES: Vážení přátelé, vítám vás jménem FITESu, Jednoty tlumočnicků a překladatelů, kteří vás zvou a pronajali si tenhle sál. Máme tady zapisovatele, a já doufám, že všechno, co tady budete říkat, vyjde v Synchronu. Chtěl bych upozornit na to, že jsou tu přehršele kamer, něco chceme použít do dokumentu, který se jako každý rok točí v Přelouči při předávání cen. Pak se za nějakou dobu odvysílá v televizi.

Jinak bych chtěl, až tady bude diskuse, abyste mluvili na mikrofon. Máme zde dvě hostesky, které vám mikrofon přinesou. Byli bychom rádi, kdybyste se kvůli panu zapisovateli vždycky představili, řekli svoje jméno, odkud jste, aby to měl, protože to je člověk, který vás nezná.

Celým večerem nás bude provázet pan Libor Bouček, který pak povede debatu tak striktně a odborně, jak to umí jen on. Takže děkuji za to, že jste přišli, a myslím, že můžeme začít.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji. Já jen doplním – to byl Jaroslav Černý. Předpokládám, že všichni jeho tvář dobře znáte. Já vás srdečně vítám na 77. Čtvrtletníku FITESu, který nese téma velmi ožehavé, o

němž se v poslední době diskutuje, ať už na odborných fórech či na těch laických, tedy téma postavení dabingu na české mediální scéně. Budeme všichni nesmírně rádi za veškeré vaše dotazy. Snažili jsme se, alespoň co se týká sestavy panelistů, vytvořit skutečně takovou sestavu, která postihne všechny jednotlivé složky, které jsou pro dabing důležité. Chci poděkovat nejen panu Černému, ale samozřejmě i předsedovi dabingové sekce FITESu Jiřímu Kvasničkoví za vloženou důvěru. Možná si můžete pokládat otázku, proč zrovna diskusi na téma dabing vedu já, ale já jsem rád, že se téhle práci mohu věnovat, když jsem to počítal dneska, dvaadvacet let. Začínal jsem ve 12 letech, tak snad se v té přehršli témat, které se dabingu týkají, neztratím. Dovolte mi úvodem, abych představil jednotlivé panelisty, kteří samozřejmě budou mít velmi výrazné slovo, leč to slovo budete mít samozřejmě i vy. Začnu sice, řekl bych, negentlemansky, ale aby to bylo přehledné, z vašeho pohledu zleva, a začnu logicky u pozice důležité dle zákona i dle výsledků. Takže pokud jde o režii, v panelu zasedne Petr Pospí-

chal. Za překlad vítám a zdravím srdečně pana Pavla Dominika. Teď dáma, která měla logicky být představena jako první, ale jak říkám, přehlednost v první řadě, takže za úpravu dialogů bezesporu legenda českého dabingu paní Olga Walló. I vám hezký podvečer. (Potlesk.) A nakonec za tu možná nejméně nápadnou složku, ale složku zvukovou, která ve všech disciplínách, které chce dnešní panelová diskuse postihnout, tak za těch 25 let, kdy datujeme start nové éry českého dabingu, prošla určitě nejdynamičtějším vývojem, tedy zvuk. A za zvuk vítám Petra Kočíka. (Potlesk.) Na závěr mi dovolu, abych představil dámu, která je tou pravou osobou, která může samotný 77. Čtvrtletník FITESu otevřít. Je to dáma, která je autorkou skvostné knihy, která mapuje dabing nejen v zemích českých, ale i ve světě, tedy knihy Kapitoly o dabingu, a je to docentka Sylva Talpová, které tímto na úvod předávám slovo. (Potlesk.)

Sylva Talpová, herečka, dabérka: Děkuji. Dobrý den, dámy a pánové. Když jsme se s paní Novotnou domlouvaly – která mě tedy hrozně uháněla, abych přijela,

a jsem ráda, že jsem tak učinila – o čem bych měla říci pár úvodních slov, shodly jsme se na tom, že bude dobré, když budeme mluvit o úrovni českého jazyka. A když jsme vedly velmi krátkou debatu, nicméně velmi plodnou, tak jsme zjistily, že jsme jako v dobách národního obrození. Připadaly jsme si tak. Říkám to s nadsázkou, ale bohužel tam někde dole je stín smutku, který mě provází, kdykoliv na toto téma mluvím. Když dovolíte, občas se budu dívat do papírů, protože jsem se pokoušela na různých půdách, včetně akademické, rozvířít debatu na téma úroveň českého jazyka dnes – i v médiích, i na vysokých školách. Musím bohužel konstatovat, že většinou neúspěšně, ale určitě jsem to formulovala už tolikrát, že bych si vymýšlela, a navíc mám omezený čas na to, abych něco řekla, a to je vždycky pro mě problém, takže se omlouvám, že občas nakouknu do papíru.

Drobná knížečka Kapitoly o dabingu má jeden odstavec, který se jmenuje: Umění bez krásy je jako lidskost bez dobra a náboženství bez Boha. Je to citát Jaromíra Skřivánka. Myslím si, že je adekvátní, abych to řekla na začátku, když chci mluvit o tom, o čem chci mluvit. Dnes se běžně setkáváme s názorem, že dabing nepatří mezi umělecké disciplíny. Patrně nikdo nebude na pochybách, když budeme hovořit o uměleckém dabingu v souvislosti s filmy nadabovanými do 90. let minulého století. Kdy tedy došlo ke zlomu, při kterém se z umění stalo ne-umění? Já jsem to přirovnávala k tomu, když se stane, že stát přestane dotovat všechna divadla, tak ta divadla samozřejmě si určitou dobu vystačí asi s repertoárem kvalitním, takovým, který přitáhne diváky do sedadel, nicméně pak bude muset sahat po hráčích jiných. Neznamená to ale samozřejmě, že když ve hrách, které nebudou tak kvalitní, jako byly ty původní, budou hrát titíž herci, kteří byli skvostní v těch prvních hrách, tak se z nich stanou špatní herci. Kde je tedy hranice toho, kdy budeme posuzovat, jestli je to divadlo kvalitní, nebo nekvalitní, protože ta druhá část her patrně divadelníky samotnými bude hodnocena negativně? Opouštějí talent a herecké kvality dobré herce, hrají-li prostoduché role v nekonečných seriálech, povětšinou komerčních televizí?

Naše vnímání kvality dabingu se logicky odvíjí od obsahu díla, tedy v tomto případě filmu. Z mexické telenovely umělecký zážitek jistě mít nebudeme, i když bude skvěle přeložena, upravena, nada-

bována, režírována a smíchána. V roce 1970 považoval Oldřich Kaucký skoro za blasfémii převést do češtiny film Angelika, markýza andělů. Podívejme se na televizní programy dnes. Před 40 lety podle mého názoru měli dabingoví tvůrci jednu nespornou výhodu – možnost realizovat dabing hlavně kvalitních filmů světové kinematografie. To je nutná podmínka pro znovuvzkříšení skomírající úrovně českého dabingu. Diváci, preferující uměleckou a estetickou, jakož i vzdělávací funkci pořadů, budou stále v menšině. Je jistě zcela naivní se domnívat, že tlak na vyšší kvalitu nakupovaných cizojazyčných filmů vzejde z řad televizních diváků, že by se diváci v masovém měřítku bouřili proti skladbě programu a proti nekvalitnímu dabingu, které jim televize předkládají. A také položme si otázku, odkud budeme ještě slyšet kvalitní český jazyk? Z televize? Z rádia? V zájmu vzdělanosti, kultivovanosti, posunu hodnot z ryze konzumní sféry bych očekávala tlak na nákup kvalitnějších pořadů z kompetentních míst. Nesporná potřeba tohoto požadavku se odvíjí od celkové vzdělanosti, od kultivace používání českého jazyka, od změny nastavení hodnotového systému. Prostředky na změnu směrem k potřebě znovunavrácení či znovuoobjevování duchovních hodnot mají v rukou patrně Ministerstvo školství, kultury a další instituce.

Není jistě možné zcela zastavit příval destrukce hodnot. Nelze žádným direktivním způsobem přinutit tvůrce filmů, aby si kladli otázky po jejich skutečném obsahu, smyslu a významu. Je však nutné podle mého názoru se těmito otázkami stále zabývat a podporovat veškeré snahy o zlepšení morálního klimatu společnosti, hodnotového systému, vztahu k rodnému jazyku a jeho kultivaci.

A teď mi dovoďte prosím, abych si troufla šířit paniku a prohlásila, že úroveň absolventů středních škol klesá skokově. Studenti, kteří přišli na Janáčkovu akademii múzických umění před osmi lety, byli sice ne úplně dobře vzděláni, co se týče všeobecné vzdělanosti, ale vypadali, že jsou si vědomi svých mezer ve vzdělání a tvářili se, že se ony díry pokouší zacelovat. Po nich za čtyři roky přišli mladí lidé, kteří vykazovali absolutní nevědomost v jakékoliv oblasti. Upozorňuji prosím, že mluvím o lidech, kteří většinou měli gymnázia za sebou, pouze jeden student byl z konzervatoře. Ne že bych teď chtěla snižovat úroveň středních uměleckých škol, chraň pánbůh, ale domnívám se, že přece jen je tam výuka zacílena na něco

trošku jiného. Testy všeobecných znalostí současných uchazečů jsem raději nečetla.

Mně se vysoká umělecká škola jevila jako ideální líheň pro všechny dabingové profese. Podařilo se nám asi před osmi lety, že učíme dabingové herectví, zvuk v dabingu, bohužel ne překlady, ale úpravy českých dialogů a režii. Takže kromě překladů vlastně všechny dabingové profese. Je o ně nesmírný zájem, ten zájem převyšuje mnohokrát moje časové možnosti a možnosti našeho skromného, nicméně dobře vybaveného studia. Problém nastává, jakmile ve výuce překonáme technické záležitosti, které se dabingu týkají, protože pak vždycky narazím na to, že studenti nevládnou mateřským jazykem ve všech profesích, přestože jsou to budoucí režiséři a dramaturgové. Je pravda, že herce bych – kteří samozřejmě nemají v popisu práce, aby se uměli vyjadřovat – mohla z této ostré kritiky vyloučit, nicméně nemohu, protože – dám příklad. Ze 189 uchazečů, kteří se hlásili na herectví před pěti lety, jich 17 nemělo vady řeči bez ohledu na míru talentu. Největší problém nastává, když studenty, které jsem bohužel nucena přijmout, pošlu k logopedovi, tak se všichni vracejí s tím, že pan doktor říkal, že jejich sykavky jsou v normě. Momentálně vím o jednom jediném logopedovi v Brně, který slyší asi tak 55 % toho, co slyšíme my, kteří s dabingem máme něco společného.

Je naprosto běžné, že mladí lidé ze střední školy nemají žádnou zkušenost se samostatným verbálním projevem. Na jedinou stojí před problémem, protože jim nedáváme možnost a), b) a c), ale musí formulovat jednu jedinou svoji myšlenku. Nedokáží to. Skutečně ne. Situace je naprosto katastrofální.

Jenom bych tím chtěla upozornit na problém dorůstajících generací, které vlastně nemají předpoklady pro to, aby mohly tyhle disciplíny, o kterých tady dnes jistě bude řeč, vykonávat. Myslím si, že je to alarmující, a nejvíc mě na tom děsí to, že oni vlastně nemají pocit, že česky neumějí, a nemají v sobě touhu nějaké věci napravit a vzdělání si doplňovat. Přesto jsem věčný optimista a tvrdím, že se umělecký dabing vrátí. Děkuji vám. (Potlesk.)

Libor Bouček, moderátor: Myslím, že úvod nám všem nalil optimismus do žil, zejména co se týká budoucnosti současných studentů, máme se na co těšit. Budme rádi, že žijeme v roce 2015. Samozřejmě hned se tady objevuje několik otázek, a otázka možná zásadní je ta, která uvozuje dnešní Čtvrtletník, do jaké

míry je dabing i vzhledem k tomu, kde všude je viděn a kde všude je možné ho slyšet, ještě pořád umělecká disciplína, a do jaké míry ho můžeme považovat spíš za nějakou sofistikovanou překladovou službu směrem k divákovi? Možná to vezmeme od našich panelistů odleva, od Petra. Je to ještě umění, anebo už převládá trend, že je to jen, řekl bych, pro uživatele přijatelnější překladová služba?

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů:

To je záludná otázka, ale já si myslím, že ji musíme rozdělit na dvě části. Dabing jako takový je umělecká disciplína, protože slouží uměleckému dílu. A pokud neslouží uměleckému dílu, tak to přestává být služba umění a stává se to jakýmsi svébytným návodem k něčemu, k práci, aby lidé pochopili, o čem je řeč. Ale to zásadní, co je, tak dabing musí splňovat tyhle věci. Ve chvíli, kdy je nesplňuje, tak je to úplně zbytečná věc, kterou může dělat skoro každý.

Dál si myslím, že to předpokládá určitou míru talentu. Lidé, kteří k této profesi jdou, by měli mít pocit zodpovědnosti, služebnosti, kreativity k tomu, co vlastně budou dělat. Když tohle nesplňují, tak v dabingu nemají co dělat. Možná že jsem to i já. Nevím. Teď nechci mluvit o jednotlivostech, ale myslím si, že dabing je skutečně důležitá věc, jsem o tom hluboce přesvědčen, protože působí a kultivuje lidi, kteří vnímají, byť okrajově televizi, i třeba hloupé nebo navivní telenovely. Ale ve chvíli, kdy by zněly krásným jazykem a měly svůj smysl a určitou výpovědní hodnotu, tak dabing tady má svoje opodstatnění.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji. Stejná otázka samozřejmě míří i na druhého panelistu, tedy Pavla Dominika.

Pavel Dominik, překladatel: Já se domnívám, že to, o čem mluvil Petr Pospíchal, platí pro špičkový dabing, pro špičková díla, z nichž se vytváří česká verze, protože někdy mi připadá, že aktivní přístup dabingových tvůrců se občas proměňuje v pouhé řemeslo. A je to dáno tím, že téma není dostatečně působivé, není hodné „jakoby“ uměleckého zpracování, ale asi i tím, což jen odhaduju, protože už se dabingu aktivně sedmnáct let nevěnuju, zkrátka podmínkami, které jsou dnes vymezeny dostupnými finančními prostředky a časem. Časovým presem a stresem, jemuž jsou tvůrci vystaveni. Takže ano, umělecká disciplína, sám jsem ji tak vždycky chápal, ale týká se to, řekněme si upřímně, určitého spektra kvalitních původních děl.

To, že i předkladatelé, a tady bych jenom

zopakoval to, co všichni víme, se na kvalitě výsledného produktu podílejí významným způsobem, si nemusíme tady opakovat. Pravda je, a tady bych navázal, že úroveň překladu samozřejmě ovlivňuje výsledné dílo, ovšem pokud další mezičlánek, to znamená ten, kdo překlad takzvaně upravuje do dialogů, není dostatečně kultivovaný, vzdělaný a překlad třeba ještě nějakým způsobem nepovýší, tak se může stát, že výsledek je nestravitelný. Nevím, jestli překladatelé nebo studenti překladu mají vůbec možnost se přípravě na dabing věnovat. Kdysi jsem byl pozván do semináře a zjistil jsem, že ve druhém ročníku na překladatelství v Hyberské ulici je úroveň znalostí tak mizerná a povědomí o tradici překladů mezi studenty tak chabé, že jsem absolutně neměl důvěru v to, že i ze studentů, kteří jeví o překlad zájem, vyroste někdo, kdo bude profesi oddán. Pokud jde o dabing, myslím, že práce v této profesi je svým způsobem dneska víc stresující než dřív, protože na práci není tolik času. Znáám kolegy, kteří jsou nuceni, když pracují třeba na seriálu, překládat jeden díl denně. Myslím, že se jedná o celý komplex problémů, které bohužel ke kvalitě nepřispívají.

Snad to pro tuto chvíli stačí. Ještě jsem se zamýšlel, a bude-li čas, tak vás s tím seznámím, protože to souvisí s prací překladatelů, nad opozicí dabované dílo a titulky.

Libor Bouček, moderátor: K tomu se myslím ještě dostaneme.

Pavel Dominik, překladatel: Rád bych, kdybychom se k tomu dostali.

Libor Bouček, moderátor: To určitě. Dověčer bude rozhodně dlouhý. Ale teď ještě, abychom dokončili to kolo, se znovu vrátíme k tomu, jestli skutečně dabing v současné době je spíš chytřejší, efektivnější a elegantnější služba, anebo stále ještě má aspekty umělecké tvorby. Paní Walló?

Olga Walló, režisérka, úpravkyně dialogů: Nedovedu odpovědět na tuto otázku. Navázala bych na paní docentku, kdy hovořila o dotovaných divadlech a o komercializaci. Fakt je, že jsme menšinový jazyk a že naše existence není, jako jazyka lidí česky mluvících, nijak zaručena a je v podstatě ve stejné pozici ohrožení, jako byla v 19. století. Mluvím zvnějšku, protože už se zcela nacházím mimo dabingový provoz, čili mám vlastně takové svobodné postavení a využívám ho.

Myslím si, že celkový přesun k vizuální kultuře je naprosto podstatný. V současné

době o něm nikdo nebude pochybovat. Psané slovo ztrácí význam a nabývá podobu vizuální, sdělení ve všech podobách. Dabing je vytváření audiální složky ke složce vizuální, které se děje v mateřském jazyce, a odpovídá třeba stejně ozvučování animovaného filmu nebo postsynchronum. V technologii se jedná o tu samou technologii a výsledkem má být tedy tlumočení emoce, sdělení emoce, zvuk, který doprovází nějaký obraz a na diváka bezprostředně působí, a to prosím stejně na intelektuálního diváka jako na diváka prostého, tj. stejná úloha, jako mělo divadlo v 19. století, kdy služky, řemeslníci atd. se nějakým způsobem kultivovali, a výsledkem je mimo jiné tato Česká republika se svou kulturou. Tato Česká republika se svou kulturou nemusí v další generaci existovat, protože – je dobře, že se mladí lidé učí anglicky a že píše eseje anglicky, je to báječné, dabing k tomu opravdu nepotřebují, ale český jazyk prostě je v tomhle smyslu ohrožená hodnota, ale ohroženou hodnotou je také něco jiného – je ohrožena hodnota emocí. Proto bych docela stručně mluvila o tom, že podle mého dabing v poslední době udělal ohromný skok proti propasti, do které se zřítíl rozsáhlou komercializací v 90. letech. Klobouk dolů před tvůrci, kteří to teď dělají. Po technické stránce, po všech možných stránkách je to úžasný pokrok, ale jedna věc je úplně v háji – stala se z toho opravdu jakási překladatelská zázračná rychloslužba, geniálně dělaná, všechno v pořádku, ale něco se ztratilo úplně, a to je důvod, proč lidé nemají dabing rádi. Oni to třeba nedovedou takhle vyjádřit, ale je to to, co postrádají – ztratila se z toho emoce a opravdový herecký projev. Překladatelé, úpravci, režiséři atd., ti všichni uvnitř té profese slouží tomu, kdo je opravdu ten nástroj, či hlas potom je slyšet, tj. herec. Herec pro svoji práci potřebuje nějaký minimální prostor a potřebuje úctu ke svému výkonu, protože ten výkon je jedinečný. To není pouze obratný spíkr, ten přináší něco nedefinovatelného, o čem nebudeme teď diskutovat, ale připomínám to proto, že celá škála producentů, celá škála výrobců a, hrůza, dokonce i režisérů, dokonce i úpravců dialogů, prostě všech, zapomněla, že herec přináší cosi jedinečného, a že opravdu mu musí vytvořit pro to maximální podmínky.

Takže v tom smyslu bych se velmi přimlouvala za boj Herecké asociace, nepovažuji ho jenom za finanční problém, považuji ho za hlas lidí, kteří mají nějakou sebeúctu a vědí, že nějaký talent mají

– ať takový nebo onaký. Talent je zcela individuální hodnota a honorář za něj je také individuální hodnota, jak vidíme v celém filmovém průmyslu, že někdo je za sto tisíc, někdo je za milion a někoho nechťejí ani za padesát haléřů. Takže v tomhle smyslu finanční boj tady je, bude, a to je něco jiného. Ale základní úcta k herci a základní úcta k českému jazyku, základní úcta k časem ne úplně změřitelným hodnotám, ta se do toho řemesla musí navrátit, nebo to řemeslo chci pně. Diváci o to zájem mít nebudou, ono přestane existovat a spolu s ním se ztratí něco velmi podstatného, co se týká českého jazyka, obecné kultivovanosti atd. Zase obloukem navazují na paní docentku. (Potlesk.)

Libor Bouček, moderátor: Děkuji. Iv tomhle příspěvku se otevřelo hned několik témat, tak dokončím tu svoji velmi otevřenou otázku, jak slyší, jak to vnímá Petr? Jestli je to služba či umění v roce 2015?

Petr Kočík, zvukař: Dobrý den. Já bych to viděl ze své pozice zvukaře asi velice rychle a jednoduše. Já to rozhodně беру jako uměleckou disciplínu. Mám dvě malé děti. Určitě na televizi hodně koukají, což není dobře, ale bohužel doba je taková, a myslím si, že věci, které se dělají, nejsou zase tak špatné. Vznikají nové hlášky, což je to umění, které se pak mezi mladými prosazuje. Je to samozřejmě o lidech. Někdo udělá tu věc dobře, někdo špatně, ale myslím si, že tu dobu – dělám to jako Libor víceméně 22 let – kvalita, rychlost jistě roste, ale zároveň si myslím, že je to fakt o každém, jak se k tomu postaví a jak to udělá. Vznikají samozřejmě kvalitní i méně kvalitní díla. Ale rozhodně si myslím, že to umělecká disciplína je. Za tím si stojím.

Libor Bouček, moderátor: Zde panuje jasná shoda. Paní docentka, myslím si, že i Pavel Dominik a vlastně i Olga Walló narazili na takovou otázku, která mě napadá i v souvislosti s tím, že dochází ke změně užívání jazyka. Samozřejmě jsme zažili dobu, kdy pravidla spisovné češtiny byla pro sdělovací prostředky závazná. Na tu dobu se nevzpomíná v dobrém, ale je třeba řešení norma, která by se uplatňovala, a která vlastně absentuje? Norma v tuhle chvíli není platná. Není tohle řešení, aby jazyk neztrácel na své síle? Protože jazyk se samozřejmě vyvíjí, různé pojmy z angličtiny se dostávají daleko víc do běžného užívání a následně se to může uznávat i jako norma pravopisu. Není tohle cesta, vrátit se nějakým způsobem k uplatňování pravidel českého

spisovného jazyka? Dívám se na Pavla Dominika, ale přihlásila se paní Walló, a ta má jako dáma vždycky přednost.

Olga Walló, režisérka, úpravkyně dialogů: Já si myslím, že otázka takto položená je fajn, ale nemá praktický dosah. Za prvé dabing musí získat jakousi vážnost, aby se stal opravdu dotovaným uměním, stejně jako jiné dotované umění, české překlady, poezie atd., žádné by nevznikly v komerčním prostředí. Národní divadlo by v komerčním prostředí neexistovalo, opera by neexistovala, symfonické orchestry... Nemusím vám to vysvětlovat. Dabing, pokud má umělecké aspirace, musí v dlouhodobé perspektivě usilovat o to, aby jeho překladatelé, jeho úpravci atd. byli nějakým způsobem – zkrátka aby to bylo vyučováno, aby to bylo kultivováno, aby to bylo vnímáno jako součást kultury. Ale za současného stavu, který je pod obrovským finančním tlakem, možná nepřiměřeným, a pod obrovským časovým tlakem, možná nepřiměřeným, možná zbytečným, a to je věc, o které bychom měli mluvit prakticky – jestli je nutné pracovat za těchto podmínek – a to je také otázka, kterou vznáší Herecká asociace, naprosto praktická otázka – tak nedostávají tvůrci, kteří tady pracují za takových podmínek vlastně ani možnost, aby odevzdali to nejlepší. A to je vlastně ten problém, proč jsme tady: když se úprava dělá tím způsobem, aby to bylo vyslovitelné co možná nejrychleji, aby to bylo co možná nejpřehlednější, abychom se nezdržovali různými přeryvy rytmů, malými pointami, vším tím, co je právě to těžké a co právě dělá tu sůl dabingu, to, co na tom překladu je krásné.

Myslím, že pan Dominik by také mohl vzít Nabokova a tempem nám sdělil, očem to je, ale asi bychom to nechtěli číst. Ta práce je pracná. Ta práce potřebuje svůj prostor a nějakým způsobem to musíme dát na vědomí. A teprve pak herec zase musí mít prostor, kdy s tou mnohem těžší věcí, než je zglajchšaltovaný text, nějakým způsobem pracuje. Úloha režiséra je tam nezastupitelná. Úloha režiséra se dneska v dabingu vlastně vytrácí, to je jakýsi manažer rychloprovozu. Všechno leží na bedrech zvukaře. Dřív k tomu byl ještě střihač, teď to všechno dělá zvukař. Já skládám obrovskou poklonu současným zvukařům, současným klukům u mašin, že to tak říkám ze své stařecké pozice, kteří zvládají ty složité stroje a ještě poslouchají herce a ještě poslouchají, co jim říká produkční – rychleji, rychleji, už to neodsypá. Oni

už ani tihle lidé nevědí, že na zvukaře při výkonu povolání nemají mluvit, aby měli opravdu nějaký prostor na svoji práci.

Takže jsou to většinou lidé přetížení, mají žaludeční vředy a těžko vlastně můžou posoudit výsledky svého konání. Já myslím, že ta profese má šanci, ale musíme mluvit o slepé koleji, na kterou se dostala.

Libor Bouček, moderátor: Ke slepé koleji se dostaneme, ale přesto se vrátím, abychom to strukturovali, k jazyku, protože přece jenom jak interpret, tak úpravce, tak režisér pracuje s jazykem. Je cesta norma uplatňovaná v médiích?

Pavel Dominik, překladatel: Já bych řekl, a tím se dostáváme zpátky od konkrétního k obecnému, že média jsou jedna věc. Druhá věc je, jestli se má všechno kodifikovat. Vzpomínám si, je to asi rok až rok a půl, kdy proběhla v tisku a v televizi debata o tom, zda by se měl kodifikovat v kondicionálu nespisovný tvar „bysme“. Napsal jsem dost ostrý dopis řediteli Ústavu pro jazyk český (odpověděl mi tehdy), kde jsem se opravdu rozezřel, že instituce, která by měla hájit určitou úroveň jazyka, podléhá mase. Samozřejmě souhlasím, že jazyk je živá věc, jako houba asimuluje, přijímá různé podněty, různé, někdy možná jen módní záležitosti, které se v jazyku udrží nějakou dobu a zakrátko pominou, ale nějaké to gros, základ, který tvoří základní objem našeho spisovného jazyka, by měl zůstat nezměněn. Myslím, že všichni, kdo trochu sledujeme nebo si dáváme pozor při čtení, jak se vyjadřují moderátoři, komentátoři, novináři, vidíme ten hrozný úpadek, tu neustále se zužující škálu slovní zásoby. Souvisí to samozřejmě s nedostatkem kultivovanosti, vzdělanosti. Pořád bychom o tom mluvili dokola. Bohužel, myslím si, že nakonec to zůstane jenom na jednotlivcích nebo na určitých skupinách lidí, kterým jde o zachování nějaké jazykové úrovně, snad i o nějakou jazykovou noblesu, ale bohužel takový jednotlivci nebo skupinky nemají dostatečný vliv, nemají moc ovlivnit tu masu, která bohužel, jak se zdá, nás nakonec – a já se omlouvám, že jsem v tomto smyslu pesimista – převálcuje. Prostě je nás málo. A jediné, co můžeme dělat, že každý v tom svém budeme dbát – tam, kde je to potřeba samozřejmě, na té úrovni, kde standardní spisovná čeština má být v té nejskvělejší kondici, abychom ji důsledně používali. Samozřejmě různým jiným jazykovým vrstvám zase dáme, co patří jim.

Ale vrátím se teď k tomu, na co jste se ptal. Myslím si, že by bylo dobré nesahtat

na to, co se osvědčilo, ale kodifikovat něco úplně přísně tak, že se to nesmí změnit, to si myslím, a říkám to nerad, by asi ničemu neprospělo.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji. Takže zde pro kodifikaci nejsme. Je to slyšet od vás ode všech a zdá se mi to, ale možná vy máte to srovnání naprosto jasné a čisté, že i poptávka ze strany zadavatele, protože dabingové dílo je samozřejmě vytvořeno na základě objednávky, tak poptávka, která se k vám ve všech aspektech té profese dostává, je třeba odlišná, pokud jde o kvalitativní nároky, než byla dřív? Protože tam bych zcela laicky asi spařoval ten problém. Takže ti, co chtějí vytvořit dabingové dílo, nemají takové nároky, jako to bylo dřív? Začnu možná u paní Talpové, ať vezmeme opět nějakou jinou cestu v rámci diskuse.

Sylva Talpová, herečka, dabérka: Já si myslím, že určitě, protože mám pocit, že zadavatel má snahu o to, aby to dílo bylo vytvořeno co nejrychleji a samozřejmě v komerčních studiích za co nejmenší peníze. Nedovedu si představit, při vši úctě ke komerčním televizím, že tam někdo hlídá tuhle kvalitu. To si rozhodně nemyslím. Samozřejmě nemám pouzír na to, abych hodnotila komerční televize, co se týče dramaturgů apod., ale mám pocit, že tahle funkce tam sice je, u nás dokonce vznikla i diplomová práce na tohle téma u jedné studentky dramaturgie, ale někdy neplní funkci, na kterou jsme byli zvyklí dříve.

Libor Bouček, moderátor: Shodnete se na tom vy další?

Petr Kočík, zvukař: Na dramaturgii určitě. To je podstatná věc. Myslím si, že dramaturgie je jedna z nejpodstatnějších věcí v dabingu, která opravdu za ty roky vymizela.

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Bohužel k tomu inklinují, myslím si, všechny televize. Myslím si, že i veřejnoprávní Česká televize. Cítím tam určitou tenzi – možná, že se mýlím – že dramaturgové jsou něco, co zbytečně komplikuje život, a že stačí určité hledisko úspěšnosti, komerce, sledovanosti k tomu, aby to vyjadřovalo určitou kvalitu. Myslím si, že je takový pokus ze strany televize Prima, která se snaží určité věci dramaturgovat. Řekl bych, že velice pozitivně. Já osobně to považuji za velký přínos, protože se nepovažuji za vzdělance přes jazyk český, ani přes historii, ani přes spoustu dalších věcí, takže tenhle pohled lidí z druhé strany, dramaturgů, je velice přínosný a myslím si, že má velké opodstatnění.

Libor Bouček, moderátor: Takže do jisté míry třeba ta silná pozice vzdělaného dramaturga je cesta ke zkvalitnění? Je to tak?

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Musí být někde arbitr. Někdo vám musí říct: děti, tohle je špatně. A někdo vám musí říct: tohle je dobře. Buď pochválit, ale také říct: takhle ne!

Petr Kočík, zvukař: Ano, není ruka, není ta facka.

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Ale to je v rámci profese. To není nic zlého, že něco uděláš špatně, a někdo tě za to vyhodí. Tak tě prostě upozorní, že něco děláš špatně v rámci určitých pracovních vztahů, které si myslím, že jsou obecně narušeny a že panuje určitý strach z toho, aby člověk třeba někde zbytečně neprudil.

Libor Bouček, moderátor: Hledám, jestli je zde i někdo, kdo zastupuje třeba televize, aby se oni ozvali proti tomu, jestli je či není dramaturgická přítomnost u vysílatelů a samozřejmě u jednotlivých zadavatelů, protože tady na tom se shodnou všichni panelisté, že tohle je jeden ze stěžejních problémů celé dabingové produkce zde. Jenom poprosím v rámci diskuse nejprve o jméno a následně samozřejmě o poznámku k tomu.

Václav Myslík, ředitel výroby ČT: Dobrý den, pane Pospíchale, reaguji na vaši poznámku ohledně přítomnosti dramaturgie u výroby dabingu v ČT. Máme tady řadu zástupců z řad dramaturgů. Myslím si, že to není úplně ta pravá kritika, kterou bych tady rád slyšel, protože jestli někde dbáme na kvalitu dabingu na českém trhu nebo v českém prostředí, tak si myslím, že je to právě u nás v České televizi. Nevím, z čeho čerpáte, ale dramaturgie je nedílnou součástí výroby dabingu v ČT.

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Já jsem neuváděl konkrétní případ, uváděl jsem určitý svůj pocit, který mám ze vztahů mezi tvůrci, dramaturgy a takové přirozené věci, která dřív fungovala, myslím si, daleko méně problémově. Je to možná pocit. Neuvádím čísla, nechci to ani na někoho házet. Víím, že samozřejmě ČT má dramaturgy, ale mluvím obecně. A myslím si, že to zasáhlo i Českou televizi, a vy to určitě musíte vědět, do určité míry musíte mít i ten pocit, že nemáte třeba tak výsostné postavení, jak byste měli mít.

Libor Bouček, moderátor: Vidím mikrofon v ruce. Je-li třeba reakce, můžete kdykoliv.

Václav Kvasnička, ČT: Dobrý den. Jmenuji se Kvasnička, jsem vedoucí akvizice

v České televizi a vedu tým, ve kterém mám devět dramaturgů, kteří se zabývají hranou tvorbou, a pět dramaturgů, kteří se zabývají dokumentární tvorbou a dělají ozvučení. Věnujeme se tomu velice poctivě a správný vztah mezi překladatelem, dramaturgem, autorem úpravy a režisérem se snažíme chránit, protože je to naprosto klíčový vztah pro závěrečný kvalitní výstup, čili dobrý dabing a dobré ozvučení, protože dramaturg, to jsou druhé oči, které musejí vidět ten text, protože překladatel je samozřejmě zajatcem svého vidění textu a úpravce a režisér také, ale dramaturg musí pomoci vyložit text a uvést případně autory na správnou cestu. Myslím si, že tomu věnujeme hodně času.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji a jsem strašně rád, že jste vstoupili vy coby zadavatel do diskuse, protože všechny věci, které zaznávají, jsou ze strany tvůrců. Ale otázka, která je zcela jednoduchá a míří na vás – nevím, jestli na Václava nebo na pana Kvasničku – jak vy jste spokojeni stou úrovní, jestli skutečně český dabing za ta léta, kdy máte možnost posuzovat jeho měnící se úroveň, je v té slepé koleji, o které zde mluvíme, jestli dochází k ničení jazyka, ale to je podle mě úplně nejdůležitější, protože vy jste ti, kteří umožnili na rozdíl od jiných zemí srovnatelných s námi vůbec dabing v této šíři stále vyrábět. Takže jak jste vy spokojeni? A je to skutečně slepá koleje?

Alena Poledňáková, ČT: Dobrý den. Jmenuji se Alena Poledňáková a pracuji v České televizi už nějakou dobu v zahraniční redakci, kde se zabýváme dabingem. Chtěla bych říct, že dabing za nás za Českou televizi má takovou úroveň, jaké si na to vyberete spolupracovníky. Samozřejmě že se snažíme, ostatně když s námi spolupracoval – a byli jsme rádi, když s námi spolupracoval – Pavel Dominik a další tady sedící režiséři, jako je pan Elmar Kloss a Olga Walló samozřejmě, musíte se tomu věnovat, a to je právě ta práce dramaturga. Nevím, jestli si to uvědomujete, ale v České televizi je dramaturg ten, který dokonce to zahraniční dílo vybírá, takže ví, co od něj chce očekávat, a vybírá si i spolupracovníky na tvorbu české verze. Myslím si, že kvalitní spolupracovníci je cesta k úspěchu, aby dabing měl určitou úroveň.

Václav Kvasnička, ČT: Můžu ještě něco dodat? My jsme ale také pod tlakem druhé strany, vy jste se tady o tom zmínil, a to jsou zastánci titulků, kteří říkají, že dabing je v podstatě ničením autorského díla a je to něco, co vlastně tady nemá co

dělat, že by všichni chtěli vidět, resp. číst titulky s překladem originálních dialogů, neboť chtějí slyšet autory in natura, herce. Samozřejmě jsme také museli absolvovat i diskuse například s delegací středoškolačů, kteří nám přišli sdělit, že naprosto nutně se musíme vzdát dabingu, protože naše mladá generace, když tady bude dabing, tak nebude umět anglicky, i takové nápady tady zaznívají. Věřte mi, že samozřejmě pro dabing a kvalitní dabing, se snažíme vybírat umělecká a kvalitní díla, kvalitní filmy, které chceme nabídnout na ČT 2, ČT Art, pokud tedy má smysl hovořit právě o uměleckých pořadech, ale samozřejmě jsme zároveň i pod tlakem toho dělat velkou část produkce verzí v titulcích.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji panu Kvasničkovi. Libor Hruška zřejmě bude ještě reagovat.

Libor Hruška, režisér, herec: Dobrý den. Libor Hruška, režisér a herec. Já jsem měl možnost režírovat dabing v mnoha studiích. Začínal jsem v soukromých televizích. Teď v současné době mám tu čest, že můžu pracovat v České televizi a můžu jasně srovnat a porovnat kvalitu a servis, který je nám tvůrcům dáván. Je to naprosto nesrovnatelné. Spolupráce s dramaturgem v České televizi, musím říct, funguje naprosto v pořádku. Režírují v současné době seriál. Kdybych nebyl ve spojení s dramaturgem, který mi každý díl okomentuje, připomínkuje – je to prostě spolupráce, která by měla být, fungovat, a ona funguje. A to je naprosto v pořádku. Proto si myslím, že ČT nabízí tvůrcům podmínky, které jsou nesrovnatelně lepší, než jsou podmínky, které nabízí ostatní soukromá média. Už jenom pokud jde o režii. Režisér je přece zodpovědný za odevzdání díla. On je ta hlava, která odevzdá a zodpovídá za kvalitní dílo. V soukromých studiích se od roku 1990 zavedl trend, že režiséři odcházejí v polovině práce. Oni nadabují, natočí film nebo seriál a tím pro ně práce končí. Zbytek dodělá kuchař. Teď myslím míchačky apod., což si myslím, že je velice špatně, protože režisér odejde v půlce práce. On neví, v jaké podobě film potom bude promítán v kinech nebo v televizi nebo kdekoliv jinde. To je jedna věc.

A pak, režisér byl zbaven v současné době kromě ČT a kromě například studia Virtual jedinečné možnosti, a to upozorňuji, že to je jediná devíza a jediný vklad režiséra do práce, a to je – obsadit film, protože dabingový režisér si nemůže vymýšlet situace, vztahy, okolnosti. Ty jsou dány už originálem, který zpracováváme.

Jediným a zásadním vkladem, pokud nechceme, aby se o nás o režisérech dabingu hovořilo, jak už se všude zcela běžně mluví, jako o hlídačích synchronů, což je prostě pro mě urážka, ale bohužel takhle se o nás mluví, pokud tomu chceme zabránit, nesmíme si jako režiséři nechat vzít jedinečnou možnost, a to mít svobodu obsazování, obsadit co nejkváttněji českého herce, český ekvivalent originálu. Bohužel v současné době se to tak děje. Jsou černé listiny a režiséři podleli tlaku studií a ztratili svoji svobodu rozhodování atd. Kromě České televize a Virtualu. Děkuji.

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Můžu do toho vstoupit? Promiňte, že vám do toho skáču. Myslím, že jsme utekli od obecného tématu k jednotlivostem. Nevím, najednou to vypadá, že se musí obhajovat Česká televize, dramaturgie atd. To nebylo takhle myšleno! Já jsem myslel obecný stav společnosti, že se svým způsobem daří intelektuální část naší společnosti zatlačovat do pozadí. Takže nechodme k utilitárním věcem, k jednotlivostem. Pojdme se bavit obecně, abychom se k něčemu dostali.

Libor Bouček, moderátor: Já s tím absolutně souhlasím, a tak jsem vnímal aspoň já to, co říkal Petr Pospíchal, že v mnoha případech chybí dramaturgové. A dostali jsme se k tomu, že Česká televize je dramaturgy nadměrně vybavena, což je jenom a jenom dobře. (Zástupci ČT se brání, že nikoliv nadměrně.) Nadměrně, chápu. Přiměřeně! (Pobavení.) To jsem neměl říkat. Václav Myslík si mě prohlíží. Zcela přiměřeně. Ještě by tam klidně tři mohli v pohodě pracovat. Tak jsem to měl říct. Poprosím ještě o rychlou glosu Jiřího. Požádám Jiřího Hromadu, abychom se nedostali k tématu, které je výsostně pro Hereckou asociaci, abychom se vrátili k obecné definici.

Jiří Hromada, Herecká asociace: Skutečně nebudu hovořit o ročním úsilí Herecké asociace, agentury, která herce zastupuje v dabingu, o tom, co jsme prožili za ten rok a jakým způsobem to pokračuje. Ne. Dnešní téma je jiné. Trošku mně Libor Bouček, moderátor, pomohl na začátku, když řekl, že jsou zde v panelu zúčastněny všechny složky, které jsou v dabingu nezbytné. Nevidím tam herce, takže z toho mi jasně vyplývá, že herci nejsou nezbytní. (P. Pospíchal kontroluje svou ceduli.) Tady vidím režiséra a úpravce dialogů. Nevidím tam herce. (P. Pospíchal: Fakt ne? – Pobavení.) Z toho mi vyplynulo, a děkuji paní Olince Walló za úctu, ale především tu profesní nezbyt-

nost pro dabing, profesní hereckou vybavenost pro dabing, protože jinak to není dabing, ale četba. A myslím, že v současné době se opravdu spíš dialogy čtou, než hrají.

Já bych chtěl jenom navázat na to téma teď aktuální, to znamená, opravdu podpořit Českou televizi v dialogu o tom, kde je udržována kvalita, o tom, Petře, co jste říkal vy, že skutečně společnost musí být nějakým způsobem odněkud neustále posilována v tom tradičním poslání, ať už je to reprodukční umění, anebo v dabingovém konkrétně, protože jestliže jsme s žádnými komerčními televizemi, s žádnými komerčními studii nenalezli dialog, nenalezli slyšení, tak v České televizi jsme se všim, s čím jsme přišli, našli shodu, ve které jsme našli způsob, za jakých podmínek budeme tvořit dabing. Říkám tvořit, ne točit.

A také jsme se setkali s delegací asociace studentů, kteří nám řekli: zrušte dabing, nemá žádný smysl, my se chceme naučit jazyk. Našel dokonce slyšení u ministra kultury, který podpořil tuhle asociaci studentů. My jsme si s nimi sedli a řekli jsme: proč v dnešní době, kdy je dual a můžete si zmáčknout titulky anebo si zmáčknout dabing, proč chcete zrušit dabing? A oni, že skutečně chtějí mít tu možnost a že ve škole je angličtina špatně učena a že se to chtějí naučit z originálu. A tak jsem se jenom tak zeptal, víte, já 40 let dabuji a slyšel jsem na sluchátkách 40 let angličtinu a musel jsem se ji nejdříve naučit, abych se ji potom naučil vyslovovat díky tomu dabingu, a my nedabujeme jenom angličtinu, ale také z korejštiny, japonštiny, francouzštiny a z dalších jiných jazyků, takže to není asi to nejnutečnější. A navíc, když mně bylo tolik, co vám, tak my jsme přes den studovali, pak jsme byli v hospodě a v noci jsme se třeba milovali, ale viděli jsme filmů hodně málo. A vy si filmy, které chcete v angličtině, můžete pustit všude jinde, pokud se skutečně chcete učit angličtinu.

Jenom proto to zmiňuji, že hlavní smysl dabingu je skutečně v té tvorbě, a Herecká asociace na prvním místě opravdu nechce prosazovat skvělé ohodnocení finanční, ale určitý způsob práce, zachování způsobů a pravidel práce, protože to vidíme ve všech ostatních disciplínách herecké profese, které jsou ohroženy, a dabing by mohl být právě tím precedentem, který by to zlomil, kdy za stále kratší čas se chce více práce za menší ohodnocení. Děkuji.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji Jiřímu Hromadovi. Jen se chci omluvit, jak jsem

to uvedl, ale bral jsem to tak, že jsou zde zastoupeni ti, kteří jsou pro dabing nezbytní v rámci hostitele, tedy v rámci Filmového a televizního svazu a Jednoty tlumočnicků a překladatelů. Samozřejmě jinak kdybychom byli na obecné platformě, tak herec by zde seděl velmi vpředu, ostatně o tom jsme se bavili s paní Olgou Walló, že je to nezbytná a důležitá součást. Ale Jiří Hromada správně zmínil, a bylo to slyšet i z úst představitelů ČT, možnost, že existuje velmi jednoduchý tah, díky kterému se tady během podvěrů nebudeme scházet, prostě dabing se zruší a budou titulky. Argumentuje se tím, že se tak člověk naučí jazyk. Zeptám se Pavla Dominika, jestli opravdu tohle je ta správná volba, že když budu poslouchat originál, tak budu plynule mluvit anglicky, německy, korejsky či čínsky.

Pavel Dominik, překladatel: Myslím si, že to je mýtus a v podstatě blud. Já jsem se nad tím zamyslel a dovolím si přečíst krátké pojednání, resp. vám přečtu některé argumenty, které jednoznačně svědčí pro dabing, a naopak titulky nebo podtitulky odsunují do mezí, které jsou jistě vhodné pro doplňkové vzdělávání lidí, kteří už jsou na nějaké vysoké úrovni znalosti určitého jazyka, ale jinak pro většinu diváků či posluchačů nemají smysl. Dovolím si to přečíst, abych se v tom nezamotal a vy abyste pochopili, o co mně jde. Jsem přesvědčen, že některé argumenty jsou nezpochybnitelné:

Čas od času se v médiích objeví názor některého z českých všeználců o zbytečnosti dabingu provázený přáním, případně apelem, aby se filmy pouze opatrovaly podtitulky, neboť sledováním filmů se člověk může naučit tu kterou cizí řeč. V době, kdy děti u nás ztratily schopnost sledovat s plným porozuměním pořady v jazyce nám nejbližším, tj. ve slovenštině, to už není ani úsměvné. Pokusím se tento mýtus či spíše blud vyvrátit. I kdyby film teoreticky a absurdně sestával jen z jedné složky, tj. kdy divák by nerozptyloval děj, prostředí, ruchy atp., ani tehdy a ani při několikanásobném opakování by nebyl schopen bez speciální přípravy tyto promluvy identifikovat. Při poslechu je totiž nutné, aby ho provázelo vnímání, jehož podstatou je postupná identifikace struktur toho, co divák, posluchač slyší a co srovnává s tím, co zná. Při poslechu není splněna základní podmínka komunikace, totiž interakce. Poslech je pasivní forma učení. Člověk spíše slyší, než poslouchá. Ani malé děti, které se rodí se schopností rozšifrovat v přirozeném procesu učení kom-

plexní jazykový systém, zachytit opakované zvuky, slova a posléze celé věty, nejsou schopny se naučit jazyk bez interakce s mluvčími, kteří mu pomáhají při dekódování jazyka. Když už jsem zmínil slovenštinu, nemá-li dítě s čím asociovat například slovo chrbát, naozaj, nemůže promluvě porozumět. Poslech autentického textu má navíc svá úskalí – neformální, hovorový styl, dialekt, slovní spojení, výslovnost, slovní zásobu, gramatiku, slovní vatu, ruchy apod. Pokud absentuje podrobná příprava na poslechový text, nemá poslech žádnou cenu.

Sleduje-li divák film s podtitulky, musí nutně disponovat slušnou znalostí jazyka, protože s malou znalostí se většinou zaměří na rozšifrování výslovnosti a uniká mu obsah sdělení, nemluvě o schopnosti sledovat rychle se střídající, často až absurdně zkomprimované podtitulky. A co teprve starší lidé, kteří jsou často ve čtení textu podtitulků různým způsobem handicapováni? Odhaduji, že právě příslušníci starší generace tvoří nezanedbatelnou část televizních diváků. Omezit či dokonce zrušit dabing ve prospěch podtitulků bych si dokonce troufl nazvat krokem diskriminačním. Pouštět si filmy s podtitulky, a tím bych to uzavřel, má význam pouze jako stimul pro zdokonalování jazykových kompetencí pouze na určité velmi vysoké úrovni znalosti daného jazyka. To je všechno. Děkuji. (Potlesk.)

Libor Bouček, moderátor: Myslím si, na-prosto jasná a srozumitelná obhajoba dabingu alias českého znění. Poprosím oglosu, připomínku či otázku.

Ivan Biel, FITES: Dobrý den, Ivan Biel, FITES. Já tedy musím zásadně nesouhlasit tady s panem řečníkem. Mně to připadá spíš, že tady došlo k profesionální deformaci z hlediska dabingových mistrů. Já si pořád myslím, že dabing je umělecká disciplína, že dej bůh, dabing přežije, ale nemůžu souhlasit s tím, co jste říkal o originálních verzích. Film nebo televizní pořad je natočen v určitém jazyce, který tvoří kolorit, který je nedílnou součástí toho filmu. Vzpomeňme třeba Laurence Oliviera – Shakespeare. Bylo to perfektně dabováno. Měli jsme myslím Václava Vosku, který Laurence Oliviera daboval. Perfektně. Ale jestliže sledujete originál, tak je to úplně něco jiného než dabing. A já si myslím, že lidé by měli mít možnost slyšet film v originále, a titulky zde jsou možná pomoc, nevím. Titulky nemůžou být adekvátní překlad. Možná je to pomoc, ale je to část toho koloritu. Vzpomínáte na Sladký život? Slyšet Ma-

stroianního mluvit italsky, to je muzika, to je hudba, a v dabingu je to úplně něco jiného. Čili já myslím, že tady je problém, který vidím já.

Pavel Dominik, překladatel: Já bych si na to dovolil odpovědět. Jde o to, jestli si chceme užít hlas herce v originálu, nebo jestli si chceme užít film v jeho komplexnosti, protože film nemá jenom složku zvukovou, nemá jen dialogy. Jsou tam barvy, prostředí, grimasy, gesta. Vzpomínám si na jednu z posledních prací pro Českou televizi, což byl Přelet nad kukaččím hnízdem. V jednom okamžiku tam mluvilo přes sebe osm herců. Všechno, co tam říkali, co bylo napsáno ve scénáři, mělo jistě svoji důležitost. Proč bych já měl být ochuzen o to slyšet to všechno v tom jednom zvukovém balábile a zároveň sledovat, jak se kdo tváří, protože všechny ty schválnosti a subtilnosti, nebo kupříkladu zvláštní záběry kameramana atd., jsou pro mě jako diváka důležité. Čili já chci vidět film v jeho celistvosti, nechci si jenom říkat, bože, ten má ale nádherný hlas. Ano, já vás chápu. Onehdy u Verdiho, když jsem po letech znovu sledoval ten skvělý životopisný seriál, bych býval rád slyšel třeba italské venkovany, jak mluví svým jazykem, ale nebylo by to fair vůči ostatním, a navíc, co se do podtitulku vejde? Vy říkáte Shakespeare. Co zůstane z krásných Shakespeareových veršů v podtitulcích? A krom toho jsou i filmy, kde i bilingvní mluvčí mají problémy s porozuměním, protože jsou tam jazykové vrstvy, které nejsou schopni zachytit. A všechno to, co tam zazní, do toho filmu patří. Já neříkám, že české verze jsou ideální, ale snaží se co nejvíc přiblížit zážitek českému divákovi. Proto budu vždycky plédat pro dabing, i když samozřejmě ideální by bylo, kdyby filmová díla byla k dispozici i s titulky nebo v originále. Já sám, přestože mám i s živým jazykem zkušenosti čtyřicet nebo kolik let, si většinou pouštím filmy v originále s anglickými podtitulky, abych se lépe orientoval. Totiž ten, kdo tvrdí, že sleduje filmy v originále – podle mě lže, když říká, že všemu stoprocentně rozumí. Nerozumí. A teď si představte, že se chcete učit jazyk, máte mizernou slovní zásobu, neznáte slovní spojení, nemluvě o idiomech, čili sem tam vám z toho, co slyšíte, vyskočí nějaké známé slovo a všechno ostatní vám uteče. Navíc si myslím, že je velmi obtížné sledovat text a zároveň chytat originál, abych dokázal identifikovat, k čemu se to či které slovo vztahuje.

Já s vámi opravdu hrubě nesouhlasím.

Myslím si, že – ano, například v případě westernů, kde se nic moc neděje, všichni víme, že jen občas někdo tasí, prostě v málomluvných filmech jsou titulky, které v obraze zůstanou i dlouho, takže je učto i ti, co čtou pomaleji. Prostě bychom neměli zapomínat na to, že jsou lidé, kteří to v tom fofru prostě přečíst nestačí. Myslím, že více k tomu asi není potřeba dodávat.

Jiří Hromada, Herecká asociace: Jenom bych k tomu chtěl doplnit, promiňte, jednu větu. Co nevidím? Co naši senioři, kteří nestihnou vůbec číst? Já umím rychle číst, ale to bych se musel stále dívat na titulky, a právě by mně utekl celý film.

Ivan Biel, FITES: My mluvíme o něčem jiném. Já jsem říkal, ano, dabing je potřeba. To jsem říkal. Akorát říkám, že na jednu jsou zde dvě zcela odlišné umělecké formy – jedna je film v originále, který na mě působí tím jazykem, rytmem a vším. Já mám třeba výhodu, že mluví anglicky a chápu to. Pochytím trošku francouzsky. Pro mě třeba slyšet francouzštinu a slyšet herce mluvit francouzsky, to je hudba. A sebelepší dabing to nemůže nahradit. Ale neříkám, že se filmy nemají dabovat. Pouze by měla být příležitost pro lidi, kteří to chtějí slyšet v originále, aby měli tu možnost, jak já to cítím, aby byly titulkové.

Můžu se vrátit ještě k jedné věci tedy...

Libor Bouček, moderátor: Možná bychom udrželi kontinuitu, tak bych nechal reagovat paní Walló. Jestli podržíte myšlenku, tak se k vám pak hned vrátíme. Jinak co se týká duality jazykové v titulcích, tak opět nejdál z českých vysílatelů je Česká televize. To jsem jen tak na okraj. Ale teď už paní Walló.

Olga Walló, režisérka, úpravkyně dialogů: Souhlasím s argumenty pana Dominika, ale souhlasím i s vámi, že slyšet tu hudbu je krásné. Jaksi duál existuje. Je nekonečná možnost slyšet v originále, nikomu nebráníme. Ale pozor na to slovo originál, co vlastně je originál ve filmu. Originál valnou částí – Visconti, když točil Země se chvěje, neorealismus, sicilské venkovany, tak potom tam musel dávat titulky a musel tam dávat komentář a měl s tím velké problémy, protože Itálové nerozumí sicilskému dialektu, ale to snad byl pokus o originál, ale bylo to hrozně dávno. Od té doby se filmy většinou postsynchronují a také se dělají různé autorské jazykové verze. Fellini dost kašlal na kvality té výsledné – měl výborný scénář, ale prostě už postsynchrony točil někdo jiný atd. Našli by-

chom tam spoustu technických chyb a je neobyčejně zajímavé to vidět třeba jako výukovou metodu. A dabing tam může rozšiřovat mnohé věci přesně v tom smyslu, jak jste mluvil. Ale Bergman třeba v tomhle je vynikající režisér dabingu a měli bychom se od něj učit, protože vypouštěl své filmy, Fanny a Alexandr třeba, ve třech autorizovaných jazykových verzích. Takže já si myslím, že chyba není v dabingu jako takovém, ale je v tom, že dabing nedosahuje té kvality, aby respektoval rytmus daného jazyka, aby emočně nebyl – prostě to, co nám vadí, není dabing jako takový, ale ne dost dobrý dabing. Měli bychom napřít své úsilí k tomu, abychom rozlišovali, který dabing je výtečný, a abychom uměli pojmenovat ty chyby právě srovnáním s originálem. Dabing není jednotlivá věc.

Ivan Biel, FITES: Vy jste právě přesně řekla, o čem jsem chtěl mluvit. Jenom malou zmínku. Jistě si vzpomínáte na anglický film Kes Kena Loache, což je jeden z nejkrásnějších filmů, a v Anglii běžela dlouhou dobu diskuse, zda tento film se má titulkovat pro Angličany, anebo dokonce dabovat, protože většina Angličanů tomu filmu nerozuměla.

Olga Walló, režisérka, úpravkyně dialogů: Mimochodem, smím jenom slovo, které jsem zapomněla v předchozím proslovu? (Ano.) V americké televizi, a to jistě víte lépe než já, je naprosto běžné, že běží americké pořady s titulky. A musím říct, že to nesmírně ulehčuje orientování i lidem, kteří mluví anglicky podstatně lépe než já, tedy Američanům. Ono to vnímání je velmi komplexní záležitost. Redukovat to jenom na jednu stránku je vždycky nebezpečné. Volba je úžasná!

Libor Bouček, moderátor: Paní Šmídová?

Zdena Šmídová, redaktorka, překladatelka: Ano, já mám dvě věci. Jednak jsem chtěla na kolegu pana Biela reagovat tím, o čem jsme se bavili na přípravné schůzce k tomuto Čtvrtletníku, že tvůrčí tlak se projevuje nejen u nás, ale i v cizích zemích, takže i originální filmy za posledních 20 až 30 let jsou plné věcných chyb, špatných letopočtů atd. Mohla bych vám i citovat, ale já to dneska nebudu dělat. Takže překladatel a úpravce cizojazyčné verze vlastně musí opravovat v zájmu díla třeba i to – vím například o chybě ve filmu mého velice oblíbeného belgického režiséra Delvauxe, kde si spletl letopočet, kdy byly Pompeje zavaleny lávou, že to bylo před naším letopočtem, a ono to bylo po

našem letopočtu. To tam má, a teprve při diskusi ve francouzském středisku jsme mu to naznačili. A on řekl: „Ano, jste druhá, kdo mě na to upozornil. Už se nedalo nic dělat.“ Jen jsem tím chtěla říct, že dílo opravdu může být plné chyb, ale musí to někdo vychytat, v zájmu toho díla. A pak bych se ještě chtěla vrátit k českému jazyku a jako bohemistka v tomto případě poznamenat, že náš český jazyk není jazyk normovaný, náš jazyk je zpracováván metodou popisovací, to znamená frekvenční. Jakmile 90% nevzdělaných lidí něco řekne proti 10% vzdělanců, tak oni do Českého národního korpusu zakódují a začlení už do počítačové podoby všechny ty špatné tvary, a na základě této frekvenční metody určují vývoj češtiny. A to si myslíme, někteří, že není dobře, a že právě dabing je poslední disciplína, která může češtinu udržet v košatosti všech stylových vrstev, kterých je nejméně pět. A chtěla bych, protože jsou tady zástupci ČT, jimž já vděčím za překlady filmů, protože jsem je dělala jen pro Českou televizi, říct, že by bylo dobře, kdybyste dbali na fonetickou podobu zpráv, protože velice poklesla fonetická úroveň češtiny právě ve veřejnoprávní televizi, jež by měla být jednou z mála, která češtinu foneticky udržuje, a abyste dbali na to, že čeština dosud má všechny samohlásky a, e, i, o, u, zatímco vaše hlasatelky (= redaktorky i moderátorky a moderátoři) bohužel mnohé, už „i“ nemají, takže to je podle mě fonetická katastrofa. (Pobavení a potlesk.)

Libor Bouček, moderátor: Naštěstí hlasatelky v dabingu nepotkáváme příliš často, takže se můžeme vrátit. Jinak jste to znamenali. Jenom se zeptám čistě teoreticky, jestli jsou tu zástupci i jiných televizí, než je Česká televize. Jsou? Nejsou. Tak jenom Česká televize. Dobrá tedy. Ale vrátíme se zpátky k dabingu, protože nyní už, myslím si, že jsme se rozvětvili víc než kdejaká lípa stojící ve městech. Zeptám se teď Petra Pospíchal, protože se mi zdá, že ze všech disciplín to tady odnáší on jako režisér úplně nejvíc – vypsal jsem si tady aspoň jeden pojem, kterým jsou režiséři pracující mimo Českou televizi, tak jsem to chápal, nazývání manažerem rychloprovozu. A vracím se právě k dabingové tvorbě mimo ČT, která je zde označována jako skutečně rychlá, a dbá pouze na rychlý výsledek. Ptám se, jestli tomu tak skutečně je, jestli on cítí, že je to absolutně odlišné a jestli je to skutečně tak problematické, jak zde několikrát zaznělo.

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů:

Já si myslím, že to problematické je, ale není to katastrofické. Myslím si, že jako se všechno zrychluje a všechno se zrychluje všude, nejenom v komerčních televizích, ale i v každodenním životě, tak i v ČT se věci zrychlují, někdy to samozřejmě jde na úkor toho, že lidé tomu třeba musí věnovat víc času, ale rozhodně nemám pocit v komerční televizi – já tedy nepracuji s mnoha, dělám pro Primu a pro NOVU a pro SDI – že bych byl nějakým způsobem zásadně tlačěn k tomu, abych odevzdával nekvalitní práci. Ale trochu mám problém s tím, a možná to budete cítit všichni, že tam je spíš problém v tom, kolik televizím zadavatelé nebo lidé, kteří tam práci dodávají, dají na to času, protože oni materiály dodávají pozdě. Samozřejmě dostávám práci, já nevím, se čtrnáctidenním předstihem, takže to nás samozřejmě trochu limituje, ale já si myslím, že práce režiséra spočívá hlavně v tom, co říká Libor, vobsadit – obsadit, ne vobsadit, pardon, Zdeno! (Pobavení.) To je první věc. Říkal pan režisér, docela dobrý režisér pan Coppola: Jakmile film jednou špatně obsadíš, už s ním nikdy neuděláš nic. To znamená, schopnost obsazovat je pro režiséra velice důležitá. Všechny ostatní organizační věci – malinko nám třeba přibýlo v tom, že režisér tím, že film zná víc než produkční, může už třeba určit velikost role a upřesňovat věci, ale podstatná věc je, a zatím jsem se s tím nikde moc nesetkal, že by mě někdo nutil do nějakého obsazení nebo mi do toho zasahoval. Samozřejmě jsou takové zvláštní příhody, že třeba jsem dostal dopis od diváků, kteří sledují dabing na „dabing fóru“, a už mně dopředu obsadili celý seriál, prostě mi doporučili, kdo by tam měl hrát. Ale s tím se člověk musí vypořádat jenom jako s určitou hříčkou a s určitým humorem.

Takže já si nemyslím, že je to tak strašné. Myslím si, že záleží také na každém individuálně. Když se někdo cítí jako hlídač synchronů, tak je hlídač synchronů. Když někdo bere profesi tak, že zodpovědně dělá režii, tak tu režii zodpovědně dělá. A já prostě nesnáším, aby někdo říkal, že není čas zkoušet. Není to pravda! Zásadně chci zkoušet. Čas, který je vymezen hercům, je záležitost každého režiséra individuálně. Někdo spěchá na fotbal, tak to jede rychle. Já si prostě myslím, že herec na to potřebuje čas. Ale herec, který tam přijde, chci, jirko, upozornit, na to má být také připraven! On musí přijít včas, musí si tu práci nějakým způsobem

předpřipravit, vstřebat a psychicky se naladit. Nemůžu přijít, a za minutu spustit hru. Musím trochu nabrat prostředí, kde jsem, zklidnit se atd., a pak do té práce jít. Snažím se, aby herci, se kterými pracuji, tenhle pocit získali. Víte, ono také záleží na tom, jak s těmi lidmi pracujete. Sám jsem herec, takže vím, že se setkávám i s režiséry, kteří tou profesí pohrdají a dávají mi to pěkně sežrat. Já si myslím, že zásadní postoj režiséra je, aby vytvořil pocit svobody pro herce, a pak se ti herci otevírají daleko lépe a pracuje se samozřejmě i v dabingu velmi pozitivně a hezky. A myslím si, že je to pak i z toho projevu cítit. Promiňte, teď jsem zabrousil někam, kam jsem už neměl.

Libor Bouček, moderátor: Ale v kontextu všeho, co tu zaznělo, to bylo snad úplně první stoprocentně optimistické, co jsme slyšeli. Teď přijde možná šrapnel.

Šárka Kosková, dramaturgyně, scenáristka: (Z pléna: Jméno?) Šárka Kosková, FITES. Také bych ráda byla optimistická. Léta jsem měla možnost sledovat dabing na filmovém kanálu v polské televizi. Běželo tam často i dvacet filmů za sebou a fungovalo to tak, že filmy i s velmi početným hereckým obsazením byly běžně dabovány jediným hercem, který se navíc snažil měnit hlas podle toho, která postava právě hrála. Zkrátka neskutečný rychlomonodabing, který se ale ve výsledku podobal babylonskému zmatení jazyků. To zde zatím nenastalo, alespoň jsem si nevšimla, takže pokud jde o český dabing, budme optimisté.

Ještě bych navázala na Zdena Šmídovou a na vás, pane Boučku, že kodifikovat normu jazyka českého lze řekla bych jen v písemném „úředním“ projevu. Scénář filmu je pokaždé svébytné umělecké dílo, v němž autor uplatňuje všechny stylové roviny, byť základem bývá spisovný jazyk – tedy jeho norma. Ale mnohem častěji než spisovný jazyk se v uměleckém slovesném díle přece vyskytuje obecná čeština, slang, nářečí atd. Takže v téhle oblasti nelze nic kodifikovat.

Norma českého jazyka, to je velmi striktní záležitost. Samozřejmě existuje síto, o kterém tu hovořila Zdena Šmídová, které je čím dál víc propustnější, takže do normy českého jazyka prosakuje (podle četnosti výskytu) stále víc slov a mluvnických tvarů, které dříve norma absolutně nepřipouštěla.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji. Vidím ještě reakci.

Jiří Hromada, Herecká asociace: Já si myslím, že největší nešvar současného obsazování je přeoobsazování. Jenom je-

diný příklad za všechny. Nositel dabingové ceny Františka Filipovského, diváckého hlasování, to znamená divácké ceny, Jan Vondráček byl přeoobsazen z hlavní role v Mentalistovi, za kterou dostal tuto cenu v diváckém hlasování, jenom proto, že se stal členem agentury, kterou se nechal zastupovat. To si myslím, že je bez komentáře.

Libor Bouček, moderátor: Já se jenom zeptám, protože to je fakt – neoddiskutovatelný, šokující, ale kdo rozhodl o tom přeoobsazení?

Jiří Hromada, Herecká asociace: Rozhodla televize. A jsem rád, že po velkém diváckém tlaku, kdy vznikla aktivita diváků, stránky diváků, tak když nastala nová řada, byl Honza Vondráček zase vrácen zpátky. A mezitím tedy bylo pár dílů bez něj.

Zdeněk Hruška, herec: Ne, ty si to pleťeš. To byla Teorie velkého třesku.

Jiří Hromada, Herecká asociace: Pardon. Mentalista zůstává, jak byl, ale Teorie velkého třesku.

Zdeněk Hruška, herec: Jestli můžu jenom ohledně těch televizí. (Jméno?) Zdeněk Hruška, herec, šéf dabingové sekce Herecké asociace. Nechci vůbec rozebírat všechno, protože tady jsme opravdu i kvůli něčemu jinému. Jenom bych chtěl říct, že jedna z televizí, která zatím absolutně s námi nijakým způsobem nejedná, nezajímá se, nestará, je televize NOVA. Ti absolutně nechtějí komunikovat. Zdá se, že jim je dabing úplně lhostejný. Opravdu někdy ty patvary a hrůzy, které se tam objevují a musíte to sledovat a vidět také, tak s tím vůbec nevím, co máme dělat, protože když se třeba chceme ozvat a spojit se s vedením televize, upozornit je na to, protože je obrovské množství diváků, kteří nám píšou a říkají, že jsou nespokojení. Píšou a říkají, že ani v televizi NOVA vůbec nikdo na nic neodpoví. V pořadu Volejte řediteli – Volejte NOVU, tak kdykoliv se tam chtěli dovolat, tak tohle téma asi prostě vyškrtnou. Televize NOVA tvrdí, že to není jejich záležitost, že je to věc samotných dabingových studií a naopak. Ale víme, že je to tlak od nich. Jenom chci říct, že rozhodně určitým způsobem došlo k posunu u televize Prima, kdy se začínají vracet herci zpátky, i agenturní, kteří byli tři čtvrtě roku škrtaní, tak se začínají vracet. Takže určitým způsobem nějaký posun je.

Ještě bych chtěl říct, že nejsme všichni tak lehce nahraditelní, jak se říká. Ono je to tak, já umím nakreslit kačenku nebo kočičku. Když to vezmu třeba na příkladu malířů, tak ji nakreslím a poznáte, že to je

kočička, a když to nakreslí Picasso, tak je ta kočička jiná, že? Dobře, dám jiný příklad – slunečnice a Gogha. Také bych uměl nakreslit žlutý obrázek. Takže tak to není. Bohužel takoví mistři jako Mirek Meduna, se kterým jsem teď mluvil, opravdu třeba rok nedostal nabídku kromě České televize vůbec nikde. A myslím si, že třeba takovýto herec, nebo Petr Oliva, Valerie Zawadská, Vladimír Brabec a další, tak snadno nahraditelní nejsou. To je vše.

Libor Bouček, moderátor: Tolik ke zmapování situace v rámci dvou komerčních televizí. Za to velký dík a vidím zde další reakci.

Martin Vadas, předseda FITESu: Já bych se chtěl zeptat, jestli bychom se dokázali na dabing podívat také z jiné strany, to znamená ze strany programu, a jestli někdo víte o motivacích a číslech, jaká čísla udělá špatný dabing, jaká čísla udělá dobrý dabing, a jestli se komerčním vysílatelům vyplatí třeba šetřit na dabingu, nebo jestli je to divákům jedno, jestli jsou zvyklí, že mají na televizi jenom jedno tlačítko, a tak u ní zůstanou, i když nejsou třeba úplně spokojení, nebo jestli to vůbec divák rozeznává. Možná čísla znají tady kolegové z ČT, a i když to třeba nebude případ České televize, která, jak jsme slyšeli, dbá na kvalitní dabing, tak když se to osídí, jestli to něco vydělá. Může se někdo k tomu vyjádřit, zda je možné takhle šidit v programové profesi?

Libor Bouček, moderátor: To je, myslím si, úplně logicky otázka na ČT jako na vysílatele.

Martin Vadas, předseda FITESu: Já jsem myslel, že by to bylo na komerční, ale ony tady nejsou.

Libor Bouček, moderátor: Právě!
Václav Myslík, ředitel výroby ČT: Můžu krátce zareagovat já. Nemám s sebou císelné podklady, ale čistě názorově můžu říct, že podle mě náročný divák, výběrový divák na to senzitivní být může, ale bavíme se o divákovi ČT Art, možná ČT 2. Bohužel si myslím, že většinový divák na ČT 1 příliš kvalitu v té hloubce a šíři, jak se tady o ní bavíme, nehodnotí. Jde po titulu, jde po obsazení filmu, jde v případě ČT 1 po zážitku, který tam je. Samozřejmě extrémně špatný dabing by jistě rezonoval v diváckém centru negativně, ale nuance hloubky kvality, o kterých se bavíme tady, podle mě nerozezná. Bohužel. U diváka Dvojky a Artu si myslím, že je to něco jiného.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji. Myslím si, že teď přijde ta reakce, protože to je podle mě jedna z hlavních příčin toho,

proč jsme zde používali pojmy, jako je slepá kolej, protože asi skutečně to, co říká Václav Myslík, může být pravda a komerčním televizím to v podstatě nijak nepřinese větší zisk. Nebo máte vy ze strany zadavatele informace jiné?

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Já tedy ne, protože do těchto hladin se člověk vůbec nedostane. My jsme dělníci umění, jak tomu říkám, vstáváme ráno s horníky a v noci jdeme spát, nebudu to specifikovat, ale do těchto hladin se nedostaneme. Ale co mám jenom z doslechu, tak vliv kvality dabingu na sledovanost, kterou oni sledují, je naprosto zanedbatelný. Že by se propadla sledovanost Mentalisty, já nevím, x procent, o tom nevím, to v tom vůbec nehraje roli.
Libor Bouček, moderátor: Máte ještě někdo z panelistů k tomu nějaké informace?

Olga Walló, režisérka, úpravkyně dialogů: Ano, opravdu k tomu. Já si myslím, že tohle je mimo mísu. Žijeme v poměrně cynické konzumní společnosti, kde kvalita zboží klesá, což všichni víme. Vyrábí se levně, spotřebovává se rychle a lidé si na to třeba mohou postěžovat, že se jim lux rychle rozláme, ale zase si ho koupí. A komerční dabing takhle vyráběný je jedním z těch výrobků. Ale pokud o něm máme mluvit jako o umění, tak tohle opravdu je jiný druh diskuse. To je jedna věc.

A druhá věc. Já bych řekla, že většinovému divákovi to naprosto není jedno, ale že je právě v situaci toho mlčícího spoluvníka konzumní společnosti, že je to otázka širšího problému, který my opravdu nevyřešíme, ale naším úkolem je, jestli jsme schopni nějak vůbec definovat problém, jak nějak sebrat své síly vůbec a bránit se tomu jako kultivovaná minorita daného minoritního jazyka. (Potlesk.)

Libor Bouček, moderátor: Zeptám se i vás, tedy představitelů Herecké asociace, protože to by byl jednoznačně obrovský argument pro vysílatele a myslím si, že sto procentně pro NOVO, fakticky prokázat, že v případě přeočazení zásadních rolí u oblíbených seriálů došlo k propadu sledovanosti. Bohužel je to vzhledem k tomu, za jakým účelem jsou ty společnosti, vysílatelé, založeny, asi jediný argument. Tímhle směrem vy jste třeba šli?

Zdeněk Hruška, herec: Čekali jsme, jestli se to projeví na sledovanosti, ale nevíme to. Víme, že třeba opravdu v případě – to nebyla televize NOVA – ale Teorie velkého třesku, kdy se diváci opravdu tak vzbouřili, že to určitě mělo význam.

Libor Bouček, moderátor: I to mělo význam v číslech sledovanosti?

Zdeněk Hruška, herec: To nevím, protože to nám také nikdo nedá. Nevěřím, že nám budou dávat pravdivé informace.

Libor Bouček, moderátor: Vidím v sále rychlou reakci.

Jiří Hromada, Herecká asociace: Já jenom jednu větu. Ale to je právě symptomatické. O to právě vůbec nejde. Je to právě strašně díky tomu, že v tom počtu diváků přece nemůžeme hledat kvalitu a zdůvodnění, proč má poklesnout kvalita dabingu. Naopak. Já nevím, jak to bylo v těchto číslech, ale naší povinností je neustále udržovat kvalitu, ať už to sleduje větší nebo menší počet diváků, ale podstatné je, že se k divákům, do společnosti dostává kvalita kultury, kvalita tradičního poselství českého jazyka, překladatelů, režisérů atd.

A jenom chci poslední větu. Bylo hovořeno o účtě k herci, ale věřte, že všichni herci mají velkou úctu k ostatním profesím v dabingu působícím, protože my velice rychle citlivě rozeznáme, jestli je to dobrý režisér, jestli je to dobrý překladatel, jestli je to výborný úpravce dialogů – okamžitě to poznáme. Ale divák, i když je minoritní a chce kvalitu, a to v české minoritní společnosti většinou bývají lidé, kteří chtějí nějakou opravdu kvalitu, tak ten si ji rozhodně zaslouží. A je jedno, jaká bude sledovanost.

Libor Bouček, moderátor: S tím souhlasím. Jenom jsem ukazoval na fakt, že čísla sledovanosti je to jediné, co vysílatele zajímá. Takový je bohužel fakt.

Michal Málek, ČT: Michal Málek, Česká televize, dramaturg. Ze své zkušenosti vám můžu říct, že kvalita dabingu nemá na sledovanost filmu v téměř sto procentním počtu případů absolutně žádný vliv. Diváka to buďto nezajímá, často to nepozná, nebo je mu to jedno. Pokud provede drastickou změnu, jako byla v Mentalistovi, tak si toho samozřejmě lidé všimnou, i když by tady byla jasně k horšímu, ale i kdyby nebyla k horšímu, tak si toho všimnou a budou psát, ale v celkovém počtu diváků to nebude mít absolutně žádnou váhu. A pro mě je třeba zklamáním, že i tak odborné stránky jako „dabing fórum“, kde já jako dramaturg často hledám informace, tak tam se dočtu maximálně, kdo jakou postavu kde namluvil, ale jestli ten dabing je dobrý, nebo špatný jsem se tam ve většině případů nedočel. A spousta velmi špatných dabingů z první poloviny 90. let nebo i z druhé poloviny 90. let, budu tady jmenovat Skálu Michaela Baye – to je příšerný da-

bing se spoustou hrubých chyb, tak to pořád běží vesele dokola. Film je velmi populární a hlášky, které jsou tam vymyšlené a úplně špatné, jsou populární také. Bohužel. Takže já jsem spíš pesimista. Děkuji. (Potlesk.)

Libor Bouček, moderátor: Děkuji mnohokrát.

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Můžu ještě k tomu něco dodat? Jsem velice zklamán tím, protože jsme vyvolali vlastně tohle fórum k tomu, abychom si tady popovídali, že zde nejsou třeba zástupci Rady pro rozhlasové a televizní vysílání. Myslím si, že Rada má veliký vliv na vysílací strukturu všech televizí, které tady jsou. My se tady dohadujeme mezi čtyřmi televizemi, které tu práci, myslím si, ještě pořád odvádějí velice dobře, ale jsou televize, které jsou neuvěřitelné. Proč nevytyčí ty rady jisté hranice, aby lidé odevzdávali určitou kvalitu? Přece nemůžou vysílat hrůzy, které vysílají! Vysílat, já nevím, seriál *Dynastie*, ať je jakýkoliv, ve čtyřech lidech je neskutečné – a kdyby to aspoň četli přiznaně, ale oni to hrají! Oni se během jedné scény pořád mění: mladý, starý atd. Vždyť je úplně šílené se na to dívat! A tam si myslím, začíná hrůza dabingu. Nechci se dotknout Honzy Vondráčka, je to dobrý herec, ale myslím si, že pan Sláma z Brna, který to dělá místo něj, je vynikající herec také, takže to jsou takové nuance. Ale myslím si, že tady měli být zástupci těch, kteří to ovlivňují, protože ti také ovlivňují trh. Oni jim nedávají žádná pravidla, když jim udělí licenci? Já jsem se naivně domníval, že ano.

Václav Kvasnička, ČT: Prosím vás pěkně, vy žijete v době, kdy dabing bylo umění, byla to zlatá léta od 50. do 80. let, kdy nejlepší herci z divadel dělali dabing na Barrandově, a toužíte po tom, aby se to nějakým způsobem vrátilo. Ta doba je pryč. V roce 1994 začala vysílat NOVA, a od té doby vtrhl do televize byznys, a ten byznys je naprosto nekompromisní. Tam přece nejde o nic jiného než generovat zisk. Zapomeňte úplně na veškeré další jiné ambice. Všechno to okolo je v komerčních televizích přece jenom marketing, který vám má nějakým způsobem zalepit oči, namazat kolem úst med a má v podstatě způsobit, že přece jenom sníte, vstřebáte, zkonsumujete veškerý obsah, který vám předloží. A tam jde jenom o to, aby u obrazovek bylo co nejvíce diváků, a vůbec nejde o to, aby tam byl kvalitní dabing. Tam je nulová ambice, aby takový dabing tam byl. Tam jde o to, aby tam byl co nejlevnější dabing,

aby se snížily náklady vysílatele. A Rada pro rozhlasové a televizní vysílání na to nemá vůbec žádný vliv. Ta začne mít vliv v okamžiku, kdy dabing poruší zákon v tom smyslu, že tam začne předkladatel, úpravce, režisér dávat do úst dabingovým hercům sprostá slova před dvaadvacátou hodinou apod. V tu chvíli na to začne mít vliv Rada. Do té doby vůbec Radu nezájímá, jestli dabing je pořízen za 4,50 Kč, nebo je to plnohodnotný umělecký dabing.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji. V podstatě když se na to člověk podívá laickým právním hlediskem, tak možná jediné, co by to mohlo upravit, je něco podobného, co začalo platit v roce 2009 na Slovensku, což je jazykový zákon. Možná tam by se to dalo vložit, ale i to je podle mě norma, která by se velmi těžko prosazovala.

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Je to stejné, jako když řetězce prodávají jedovaté potraviny, a nikdo jim neřekne: proboha, tohle nemůžete! Anebo když někde nevytyčíme žádná pravidla, tak na co Rada pro rozhlasové a televizní vysílání je? Aby tam hlídala, jestli někdo neřekne s prominutím nějaké sprosté slovo? Víte, to pak náš boj tady za to všechno je najednou úplně zanedbatelný. My s tím nemůžeme tím pádem vůbec nic dělat.

Jiří Hromada, Herecká asociace: Přesto nesmíme přestat!

Libor Bouček, moderátor: Přesně tak. Ještě vidím zcela vzadu reakci. Dáma má přednost.

Brejdová, Barrandov: Brejdová, Barrandov. Já jenom cítím, že tady Mentalista je hlavní téma dnešního večera, kupodivu. Tak jsem chtěla jenom technickou připomínku k tomu. Bylo to trochu jinak. Pan Vondráček byl osloven, jednání s ním proběhlo, ale jeho požadavkem bylo zachovat celé obsazení seriálu, a to v rámci rozpočtu prostě nebylo realizovatelné. Děkuji.

Libor Bouček, moderátor: Tolik tedy poznámka na okraj. Další příspěvek jsem viděl v druhé řadě.

Ivan Biel, FITES: Jenom že teď se připravuje myslím novela nového audiovizuálního zákona, kde Herecká asociace, FITES a ostatní mají možnost právě na toto upozornit. Čili to není, že nemůžeme nic dělat. Musíme jít nebo vy byste měli jít..

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Můžu vám na to hned něco říct? (I. Biel: Prosím.) Jedním z článků, které zasahují, je novela autorského zákona, která má vzáří jít do Poslanecké sněmovny, tak

jsme se v DILIA snažili o to, abychom vstoupili do dialogu s panem ministrem a s Ministerstvem kultury, které to připravuje.

Martin Vadas, předseda FITESu: Včera se to podařilo!

Petr Pospíchal, režisér, úpravce dialogů: Pardon. Já mám tedy informaci starou měsíc.

Martin Vadas, předseda FITESu: Dneska pan doktor Srstka rozeslal zprávu, že včera byli u pana ministra kultury.

Mikrofon skončil u mě. Můžu se na něco ještě zeptat? Já bych chtěl vlastně pokračovat v té ochraně spotřebitele... takže vlastně spotřebitel není chráněn, protože se mu dostává dílo, které není kvalitní, jak jste tady konstatovali – nekvalitní dabing případně – tak když nefungují komerční mechanismy, na které jsem se ptal, to znamená, že nekvalitní dabing nemá vliv na čísla, existuje tedy nějaká ochrana prostřednictvím držitele práv filmu? Nebo ten to prodá a je v podstatě rád, že prodal? Existuje nějaká vazba držitele práv vůči hercům, kteří tam potom třeba špatně mluví v té jazykové verzi, nebo existují nějaké mechanismy podobné jedovatým potravinám, protože v podstatě je to svým způsobem jedovatá potravina?

Libor Bouček, moderátor: To je zřejmě opět otázka, která míří na vysílatele. Myslím si, že u některých děl to tak je.

Alena Poledňáková, ČT: Vy už jste to řekl za mě. Ano. Jsou společnosti, které si hlídají kvalitu českých verzí, takže je nutno tam odesílat hlasové zkoušky, některé dokonce chtějí překlady a i výsledný tvar, schvalují obsazení. Ano, jsou. Ale musím říct, že za naši praxi jich není zase tolik. Upřímně řečeno, mnohé společnosti, i ty velké, si často neuvědomují, že my ty věci dabujeme, protože to mají tak zafixované, že je to všechno v angličtině, že jsou někdy i udivené. Je to ten malý jazyk, jak říkala Olga. (Malý velký jazyk!) V žádném případě to nechci shazovat, ale je to tak.

A já si myslím, že je na odpovědnosti tvůrců, jakou kvalitu budou odevzdávat. Je to stejné jako s těmi výrobci. A pak je konzument, který si to bude kupovat, jako je to v řetězcích. Když budete mít konzumenta, který to bude papat, tak dál to bude byznys, takže se to dál bude vyrábět, i když tvůrce bude dál dělat tyhle paskvily. Je to i na nás, kteří si to objednáme u vás, i na tvůrcích, kteří jsou schopni takové paskvily vůbec vytvořit. Proto se snažíme, a to už se znovu opakují, spolupracovat, a není to vždycky úplně nejsnadnější, s těmi nejkvalitněj-

šími na trhu, nebo aspoň si je vyhledávat. A odvíjí se to ve všech profesích, překladatelem počínaje, po režiséra, herce atd. **Libor Bouček, moderátor:** Děkuji. Když to víceméně shrneme, tak jsme se shodli na tom, že žádná zákonná norma, která by nějakým způsobem regulovala dabing, příliš možná není. Co se týká jednotlivých vysílatelů, tak samozřejmě oni jsou řízení – logicky ti, kteří jsou založeni za komerčním účelem – ziskem a samozřejmě i co nejnižší pořizovací hodnotou, takže zůstává skutečně jen na tvůrcích, aby dál drželi to, co je kvalitní dabing, a asi je to jediné řešení.

Zdeněk Hruška, herec: A ještě jedna věc jenom k té ochraně. Existuje v některých evropských zemích třeba v případě dabingu, že některá dabingová studia mají certifikát. Když vyrábějí kvalitně a dobře, tak mají takovou nálepkou, a potom získávají tím pádem i víc práce. Já nevím, kdo to určuje, ale kdyby něco takového mohlo u nás být, že by byla rada, která by udělovala takový certifikát o kvalitě, pak by bylo možné, že studia, o kterých mluvil Petr, že ve čtyřech hlasech tam hrají a dělají Dynastii, tak by samozřejmě takové studio skoro nemělo šanci.

Libor Bouček, moderátor: A panuje přesvědčení, že zadavatel by se tím řídil?

Zdeněk Hruška, herec: Myslím si, že ano, protože pak bychom třeba i my jako tvůrci do takových necertifikovaných studií nechodili. A nejde jenom o herce, kteří určitým způsobem už něco podobného dělají, nebo aspoň část herců, ale i režiséři, zvukaři atd. Anebo by zůstali úplně na krajíčku jako dabingový odpad.

Libor Bouček, moderátor: Je otázka, kdo by to určoval, ale rozhodně jako nápad je dobře, že to zaznělo.

Libor Hruška, režisér, herec: Trh je jedna věc, samozřejmě, ale nás jako tvůrce musí zajímat kvalita a umělecké dílo jako takové. A ve chvíli, kdy jako režisér jsem nucen přepsat – 20 let jsem režíroval Kobru 11 pro NOVU – bylo mi řečeno, že musím dvě herečky přepsat, byť tam byly jako stálé figury. Nebyl jediný důvod. Spočítal jsem jim repliky. Vyšlo to tak, že nepřesáhly ani o desetník rozpočet, přesto byly přepsány a jako režisér jsem řekl, a asi jediný režisér v téhle republice, že v tom případě ale já se nebudu podílet na devastaci toho dabingu tím, že to budu přepsávat. Tak jsem

z toho odešel také. Chci jenom říct, že tady se jedná o absolutní diskriminaci určitého počtu herců, a apeluji a prosím na režiséry a všechny tvůrce dabingu, aby nám pomohli v tom úsilí, protože není pravda, že ruinjeme, že chceme zničit rozpočty. My ani nevíme, jaké ty rozpočty jsou, protože nám je nikdo neřekne, ale nechceme žádné velké požadavky. Ale nikdo s námi nejedná, jsme v podstatě postaveni na druhou kolej, a jsme úplně vyřazeni z provozu. Tak vás prosím, režiséry, vždyť jsme kamarádi, copak můžete pracovat, když vám vezmou herce, se kterými jste 20 let pracovali, a najednou vám je vezmou, vaše herce, a vám je to jedno, a vy si to obsadíte, nechci snižovat pana Slámu z Brna, kýmkoliv jiným? Vždyť je to jedno?! Proč? **Libor Bouček, moderátor:** Děkuji. Zeptám se, jestli je zde ještě nějaký poznatek. Ale na závěr jsem si nechal muže, který zatím příliš nemluvil, a co si budeme povídat, řekl bych, že ten také slyší souhru u nás všech. Zeptám se Petra Kočíka, jak on vidí za těch 22 let změnu dabingu a hlavně i ten výhled.

Petr Kočík, zvukař: Já bych třeba začal tím, jak Libor mluvil o režii u míchačky. Já jsem například sedm let spolupracoval tady se Sylvií v Brně v soukromém studiu, a tam neexistovalo, aby nebyl režisér u míchačky. Přišel jsem do Prahy, a nikdo mi to za těch 15 let nedokázal vysvětlit, proč to tady tak není. To je jedna věc na začátek.

Druhá věc. Samozřejmě za 22 let se dabing obrovsky změnil. Před 20 lety jsme jezdili favoritem, teď jezdíme superbem. A samozřejmě v technické části se dřív točilo na magnet a čekalo se vždycky půl hodiny, než se to někam přetočí, tam se natočila jedna replika, další půl hodiny se to přetáčelo zpátky. Teď se zmáčkne jedno tlačítko a točí se. Takže rychlost je přirozený vývoj všeho. Tam si myslím, že kvalita na rychlosti z mého hlediska nezáleží, protože zkoušet se může desetkrát, jak říkal Petr. Prostě rychlost natáčení si určuje režisér. A já jsem nikdy nezažil, že ne, že by přišla produkční a řekla: natočíte teď 400 replik. To není pravda. Produkční přijde k režisérovi před natáčením a zeptá se ho, kolik replik chce na hodinu. Režisér na to odpoví, a podle toho se točí. A jestli herec chce zkoušet, tak tu možnost má. V tomhle

bych rozhodně problém neviděl.

Prostě je to zodpovědnost každého, každé profese, jak se k tomu postaví, jak se pod to podepíše. Známe i případy, kdy si režisér vymyslel pseudonym, aby pod tím podepsán být nemusel. Bohužel i takové případy jsou, ale proboha je to každého zodpovědnost. Jestli někdo tu práci umí a chce ji dělat poctivě, tak ji dělá poctivě. Jestli ji nedělá poctivě, tak je to jenom jeho problém. Bohužel tady není žádná ruka, která by řekla: tohle je špatně a tohle je dobře a trestala za to. To si myslím, že tady chybí, ale bohužel v komerčním hledisku to snad ani nejde. To bychom se museli vrátit o dvacet nebo třicet let zpátky do jiného schématu, ne kapitalismu.

Libor Bouček, moderátor: Děkuji. V podstatě vzhledem k tomu, že čas se naplnil a už nevidím zvednutou ruku, můžu jen říct... Ještě Jiří.

Jiří Hromada, Herecká asociace: Ono se to nějakým způsobem ustálilo na tisíc korun za hodinu. Už jenom ten samotný fakt, že umění se měří honorářem za hodinu, je zvláštní. Zavolali mi z komerčního studia: Jiří, máme Morgana Freemana, děláš ho občas. Budou to čtyři hodiny, čtyři tisíce korun. No tak dobře, je to Morgan Freeman. Přišel jsem, a byl jsem fakt ve formě, připraven, včas, naladěný, a udělal jsem to za dvě a půl hodiny. Produkční vstal, škrtl čtyři tisíce a dal mi dva a půl. Tak to je ono! Díky! (Pobavení.)

Libor Bouček, moderátor: To je poznatek závěrečný týkající se financí. Myslím si, že se asi všichni shodneme na tom, že neexistuje žádná zákonná norma, neexistuje žádný arbitr, který by byl nad dabingem, nad tímhle výstředním uměním, kterým se všichni zabýváme, a prokazatelně existuje jenom to jediné, abychom si všichni udrželi svůj řemeslný i umělecký standard v co nejvyšší míře. Jedině tak český dabing bude dál přežívat, a třeba se dočkáme i toho, po čem voláte vy jako Herecká asociace a samozřejmě i všichni ti, co jsou zde v panelu, aby si toho všimli velké televize a největší zadavatelé a brali dabing jako důstojného partnera, aby se mu třeba i víc věnovali. To si přejme a třeba při dalším Čtvrtletníku FITESu už budeme mít lepší zprávy. Díky moc vám všem, že jste dorazili. Hezký večer! (Potlesk.)

stenozáznam: ing. Pavel Dibelka, korektura stenozáznamu: Šárka Kosková.

